

MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA (MUHBA)
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
BARŠALŪNA | BARCELONA

quarhis
ÈPOCA II · ANY 2016 · N.12 · ISSN 1699-793X
288 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Dirrecció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Cèlia Torrent i Riba

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Albert López (DiBa)
Magí Miré (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Marifí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2016:**
Carmen Aranegui Gascó
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo ✓
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Albert García Espuche
Carmen Guiral Pelegrin
Sonia Gutiérrez Lloret ✓

Alberto León Muñoz ✓
Assumpció Malgosa
i Morera
Pedro Mateos Cruz ✓
Josep Maria Nolla Brufau
Lauro Olmo Enciso
Josep Maria Palet Martínez
Antonio Pizzo ✓
Juan Antonio Quirós ✓
Castillo
Santiago Riera Mora
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila
Carabassa

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
Emili Revilla i Pep Parer-
MUHBA

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA
I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE
BARCELONA

BARKENO | BARCINO | BARCINONA
BARŠALŪNA | BARCELONA

quarhis

ÈPOCA II ANY 2016 · NÚM. 12 · ISSN 1699-793X
288 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-11	PRESENTACIÓ JOAN ROCA I ALBERT

12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO

16-38	CONSTRUINT A L'ANTIGUITAT TARDANA TÈCNICAS CONSTRUCTIVAS EN LA <i>TARRACONENSIS</i> DURANTE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA. PLANTEAMIENTOS Y ESTRATEGIAS DE INVESTIGACIÓN PARA UNA PROPUESTA DE SÍNTESIS JULIA BELTRÁN DE HEREDIA I JOSEP MARIA MACIAS
40-57	TÈCNICA ARQUITECTÒNICA TARDOANTIGA A LA CIUTAT DE <i>TARRACONA</i> : ESTAT DE LA QÜESTIÓ. JOSEP MARIA MACIAS
58-77	ARQUEOLOGÍA Y TÉCNICAS CONSTRUCTIVAS EN BARCELONA: NUEVOS DATOS PARA EL HORIZONTE TARDOANTIGUO JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
78-92	ELS EDIFICIS PORTUARIS TARDOANTICS DE L'ÀREA FLUVIAL DE TARRACO I LES SEVES TÈCNiques CONSTRUCTIVES MOISÉS DÍAZ GARCÍA I JOSEP FRANCESC ROIG PÉREZ
94-105	LA TÈCNICA CONSTRUCTIVA DE L'EDIFICI OCTOGONAL DE CAN FERRERONS (PREMIÀ DE MAR, BARCELONA) RAMON COLL MONTEAGUDO I MARTA PREVOSTI I MONCLÚS
106-127	LA BASÍLICA VISIGÓTICA DEL ANFITEATRO DE TARRAGONA: DEFINICIÓ, TÈCNICAS CONSTRUCTIVAS Y SIMBOLOGÍA DE UN TEMPLO MARTIRIAL ANDREU MUÑOZ MELGAR
128-143	TÈCNICA I ARQUITECTURA TARDOANTIGA DE CENTCELLES (TARRAGONA). OBSERVACIONS I PRIMERES REFLEXIONS I JOSEP M. PUCHE I JORDI LÓPEZ VILAR

146-179	NOTES I ESTUDIS LA TRANSFORMACIÓ DEL MEDI NATURAL EN EL PAISATGE AGRÍCOLA DURANT L'ÈPOCA ANTIGA. L'EXEMPLE DEL JACIMENT DE FONERIA (BARCELONA) ALESSANDRO RAVOTTO I FERRAN ANTOLÍN I ORIOL LÓPEZ BULTÓ I RAQUEL PIQUÉ I HUERTA
171	ANNEX I. Estudi dendroarqueològic del pou de Foneria A. RAVOTTO I J. S. MESTRES I TORRES I M. PUGÈS I DORCA I J. SEGURA DE YEBRA
180-193	UNA NECRÒPOLIS AL COSTAT DE LA VIA ROMANA DE LA PLAÇA DEL PEDRÓ (BARCELONA) ESTHER MEDINA
194-209	CERÀMICA DE REBUIG AL CARRER D'AVINYÓ. UN POSSIBLE NOU TALLER BARCELONÍ EN EL PRIMER QUART DEL SEGLE XIII JORDI SERRA MOLINOS
210-223	EL FENOMEN DELS CELLERS SUBTERRANIS D'ÈPOCA MODERNA A BARCELONA. EL CAS ÚNIC DE LA <i>FRESQUERA</i> DEL PONT DE SANT ADRIÀ A SANT ANDREU DE PALOMAR SERGIO ARROYO

226-228	NOTICIARI PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA
229-231	PICTOR: LA DECORACIÓ PARIETAL EN EL CUADRANTE NE DE HISPANIA: PINTURAS Y ESTUCOS (SIGLO II A. C.-SIGLO VI D. C.)
232-233	TÈCNiques CONSTRUCTIVES I ARQUITECTURA DEL PODER AL NORD-EST DE LA TARRACONENSE. METODOLOGIA DE REPRESENTACIÓ I PARÀMETRES ANALÍTICS PER A LA COMPRESIÓ DELS PROCESSOS EVOLUTIVS ENTRE L'ALT IMPERI I L'ANTIGUITAT TARDANA. FINALITZACIÓ DEL PROJECTE.
234-235	ARCHAEOLOGICAL AUTOMATIC INTERPRETATION AND DOCUMENTATION OF CERAMICS — ARCHAIDE (693548)
236-237	BARCELONA A L'ANTIGUITAT TARDANA. <i>EL CRISTIANISME, EL VISIGOTS I LA CIUTAT</i> . L'OBERTURA AL PÚBLIC DE L'AULA EPISCOPAL I EL BAPTISTERI DEL MUSEU D'HISTÒRIA

239-241	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA

243-246	TEXTOS EN CATALÀ. SÍNTESI

247-255	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS

257-268	ENGLISH TEXT. SUMMARY

269-280	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ

283-287	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

Presentem en aquest número de la revista el monogràfic “Construint a l’antiguitat tardana”, un dossier relatiu a les tècniques constructives emprades durant aquest període. Sota aquest títol s’aplega un seguit d’articles que analitzen els aspectes tècnics dels murs de diferents jaciments localitzats bàsicament a Barcelona i Tarragona. Aquest bloc té el seu origen en el projecte *Tècniques constructives i arquitectura del poder al nord-est de la Tarraconense. Metodologia de representació i paràmetres analítics per a la comprensió dels processos evolutius entre l’alt imperi i l’antiguitat tardana*, que ha estat dirigit per Josep Maria Macias, de l’ICAC, i en el seminari que es va dur a terme el novembre de 2015. Aquest projecte ens ha donat l’oportunitat d’abordar un tema poc tractat en el marc de l’arquitectura visigoda hispana. En aquest sentit, en la nostra publicació no hi falta un estudi més ampli i amb una visió més global centrada principalment a la Tarraconense.

Tot i que constructivament cada edifici està determinat per la seva funció, el promotor i l’entorn, es donen un seguit d’elements comuns que mostren uns aspectes molt globals (alguns vénen del món clàssic i altres són de nova incorporació), que apunten cap a una cultura arquitectònica del període. Aquesta temàtica d’estudi tindrà una segona fase en el projecte *Paràmetres analíticoevolutius de les tècniques constructives del nord-est de la Tarraconense en època tardoantiga: homogeneïtzació, criteris de representació i calibratge*, que es desenvoluparà entre 2016 i 2019. Per a la presentació pública d’aquest número ens va acompanyar Alberto León, de la Universitat de Còrdova, que amb la seva conferència *Maneras de vivir, formas de construir. Técnicas constructivas en el sur de la Península Ibérica entre Roma y el islam* va posar el contrapunt a aquesta anàlisi tècnica dels paraments.

Pel que fa a les “Notes i estudis”, obrim amb un treball vinculat al paisatge i el territori, però també a les activitats de transformació i la gestió hídrica, centrat en una excavació que va posar en relleu estructures d’una instal·lació agropecuària situada en el territori d’influència de *Barcino*. El plantejament, però, és diacrònic, ja que fa un recorregut que va des del món ibèric fins a l’antiguitat tardana. Es tracta d’un treball pluridisciplinari, que inclou estudis dendrocronològics i arqueobotànics, i mostra que la arqueologia urbana no és incompatible amb processos d’investigació amplis, plurals i rigorosos.

Presentem també una nova aportació al món funerari de *Barcino*, que cada vegada coneixem millor: la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid, la de les Drassanes Reials, a la qual vam dedicar el monogràfic del núm. 11 de *Quarhis*, i la localitzada a les excavacions del mercat de Sant Antoni (encara en curs d’estudi), que ha proporcionat un retrat funerari que se suma a la interessant col·lecció de retrats que conserva el Museu d’Història de Barcelona. Aquest número conté l’estudi d’una zona de necròpolis vinculada a un tram de via localitzat al *suburbium* occidental, que es correspon amb el brançal costaner de la Via Augusta. Destaca la localització, en una de les tombes, d’unes *caligae*, les primeres trobades a la ciutat, un tipus de sandàlia clavetejada que, pel que sembla, al principi era d’ús militar però després es va estendre a la resta de la població.

Pel que fa a l'etapa medieval, un estudi ceramològic aporta noves datacions a les produccions del segle XIII. L'any 2007 vam publicar, en el número 3 de la revista *Quarhis*, un article sobre la identificació d'un nou tipus de ceràmica que vam denominar "pisa arcaica". Es tractava d'una producció local –equiparable a les protomajòliques italianes–, que ara es troba a tot arreu i que s'ha constituït en el principal fòssil director del segle XIII. En aquell moment, vam poder situar-la cronològicament entre 1230 i 1260. Ara un treball sobre un abocador ceràmic trobat al carrer d'Avinyò, segurament vinculat a un forn proper, aporta formes noves i sobretot una datació molt precisa que permet avançar-ne la producció al primer quart del segle XIII, amb un *ante quem* de 1224. Sens dubte un gran avenç.

Finalment, presentem una interessant contribució sobre les anomenades *fresqueres* d'època moderna, galeries soterrànies normalment excavades a la roca. Sempre se n'ha debatut la funcionalitat i s'han plantejat tota mena d'hipòtesis segons les quals podien ser refugis per als conflictes bèl·lics o santuaris amagats, i a vegades s'ha fet volar la imaginació i s'ha pensat en reunions secretes al voltant de cultes prohibits. Però sembla que la hipòtesi més acceptada és que tenien la funció de guardar aliments, per la qual cosa també s'anomenen caves, mines, grutes, cellers, però sobretot *fresqueres*. En aquest cas, es tracta d'una *fresquera* construïda, no excavada, la qual cosa és una novetat, i per primera vegada es posa de manifest, sense cap mena de dubte, una funció per a la conservació d'aliments i begudes.